

मोक्याची वाडी !

विजय पाठारे

चारी बाजुला ऊंच ऊंच इमारती एकेक, दोनदोन, बेडरूमची खुरटी निर्माण करून आभाळाला वेसणी घालून उभ्या होत्या - आत अडकली होती मोक्याचीवाडी, म्हणजे मोक्याच्याची वाडी! - - -कारण श्याम मोक्याशीला सारे 'मोक्या' म्हणत!

पूर्वी दूरवर दिसणारी आमराई केव्हाच बुलडोझर होऊन तिथंही चौफेर काऽन्क्रीटची जाळी पसरली होती- पण निदान ती मोक्याच्यावाडीच्या कुपणाभंवती घेर घालून बसली नव्हती- जवळच्या हायरायझरमधल्या बालकनीत माणसं माकडांसारखी खाली पाहात वळवळत राहात- त्याना हवा असेल खाली एखादा पार्क-----नाहीतर गर्बेज डम्प -----

गेल्या जमान्यात वाडीचा केव्हाहवा हेवा वाटायचा लोकाना----ऊंचऊंच माड, शेकटाच्या शेंगा, सिताफळं, पपई,पेरू, चिकू, फणसं, आंबे, केळी, जांभूळ --- गुलाब, चाफे, मोगरे, जास्वंद, जाईजुई, प्राजक्त,आबोली, शेवंती-----सुपारी सुद्धा!----- वाडीच्या पुढील हिरवळीवर हिरव्या फाटकाला लागून ऊंच वाढलं होतं कडुलिंब!---दुरून वाडा वाटायचा चिरेबंदी!

पण श्यामराव मोक्याच्याच्या पश्चात हळुहळू सरलं त्याचं सारं वैभव !

स्वकमाईची त्यांची इस्टेट त्यानी विल करून नातवंदांच्या नावावर ठेवली, पण स्वतःच्या दोन मुलाना तिथं मरेतो राहाण्याचा अधिकार दिला ----त्यामुळे नातवंदाना जागा विकता येईना! त्यांच्या वडीलधा-याना जागा सोडून जाता येईना!

आजुबाजुची सारी वास्तू केव्हाच विकली जाऊन तिथल्या हायरायझरनी वाडीला गुरफटून टाकले होते---- अनेकदा जागेवरील हिस्सेदारीवर नातवंदांची बोलणी झाली-----पण दिवाकर विलचा एक्झिक्युटर! तो हटेना, वाडी विकायची त्याची तयारी नव्हती!

दिवाकर आणि मंदा, त्याच्या पत्नीकडे, दोन खोल्या आणि मोठी ओसरी----धाकट्या माधवा आणि त्याच्या पत्नी शांतेकडे---- एकच खोली! -----मुलं वाढताना स्वैपाकघराचे तुकडे पडले -----मात्र दिवाणखान्यावर सर्वांचा समान अधिकार ----- दोघेही आता सत्तरीच्या मार्गावर --- दोघांचीही मुलं तिथीचाळीशीत-----त्यानाही मुलं!----कशी राहाणार ती तिथं?-----पण सारी शिकली सवरली-----विभक्त झाली, स्वतःच्या संसारात रुळली--- मात्र मालकीहक्क विसरली नाहीत-----पण दिवाकराचा मरेतो वाडा न सोडण्याचा हट्ट!

दिवाकरचा मुलगा संकेत जीएम मधून डाऽक्टर झाला; तो लवकरच लंडनला गेला--- FRCS व्हायला---आता असतो अमेरिकेत!

माधवला एक मुलगा-- समीर, त्याची पत्नी शुभा, मुलगा महेश, -----आणि एक मुलगी-- वृंदा,--तिचा नवरा मनोहर,---त्याना दोन मुली-----समीर शुभा, वृंदा, मनोहर चौघंही नोकरीला स्टेटव्यंकेत!-----त्यामुळे आता त्याना बोरवलीला वन् बेडरूमचे व्यंकेचे फ्ल्याट मिळाले होते-----पण वाढत्या संसारात ती जागा पुरत नव्हती-----जावई मुलीला सतत हैराण करायचा-----बाबा आणि काकांना अक्कल शिकव --- सगळ्यांचं कल्याण होईल!---मोक्याची जागा! तीही पवईला---पन्नास लाखाची आऽफर होती----प्लस् तीन टू बेडरूम फ्ल्याट्स!एक संकेतला, एक समीरला, एक वृंदाला! संकेतच्या जागेत बाबा, काका राहू शकले असते -----सोबतीला सारे जवळ आले असते---

पण सर्वांच्या संमतीशिवाय काहीच होऊ शकत नव्हतं --अनेक बिल्डर्सनी अनेक आमिषे दाखवली-----पण दिवाकराचा नन्नाचा पाढा! मी थोरला, माझा हक्क आणि मान ठेवा म्हणायचा! शेवटी माधवाच्या मुलानी ठरवलं, मरायचं तर मरू दे ह्याना इथंच, मगच विकू!

दिवाकरानं माधवला तसं प्रेमानच वागवलं होतं ---सकाळचा पेपर जरी तो विकत घेई तरी माधव आधी वाचे! सिग्रेटींचं देवाण घेवाण होतं ---पण दिवाकराच्या हाती पैसा जास्त खेळायचा--- कारण त्याचा संकेत अमेरिकेतून भरपूर मदत करायचा---भेटायला आला होता तेव्हा माधवकाकालाही ब्लाऽक लेबल दिली; शांताकाकीला केशर आणि वेदाणा---समीरच्या मुलाना च्याऽकलेट्स ---खाणं आणि पिणं 'घर'चंच होतं -----त्यामुळं माधवचीही सोय व्हायची---सोड्याचा खर्च मात्र माधव करायचा, रेफ्रिजरेटरमधला बर्फ स्वतः काढायचा!-----

मंदा आणि शांतात तसं सख्य होतं-----त्या एकमेकीना समजून घेत-----परसदारी तुळशीवृंदावनाच्या सोबतीला दोघीनी मिळून हट्टानं देवीचे

छोटं मंदीर बांधवून घेतलं होतं---देवाचं करण्यात दोघींचाही वेळ जायचा---वाडीत फुलं भरपूर होती---पारिजातक गोळा करून माळा विणायच्या दोघी-----शंभरानी मोजून शेकटाच्या शेंगा विकून, आवक तिर्थप्रसादाला वापरीत-----देवदर्शनाला आलेल्याना एखाददुसरं फळही

मिळे ---प्रसादाचं!

गावांत मोकाश्यांचं कौतुक होतं।

पण हळुहळू गावांत ओळखीची माणसं उरली नाहीत----सा-यानी जमिनी विकल्या----पैसे घेऊन गेले पुण्याला---नाहीतर वसई, पालघराला!

श्यामराव म्हणायचे, चार पिढ्या सुखात राहाल मोकावाडीत, पण उरले होते दोन म्हातारे, दोन म्हाता-या!

संकेतनं गोरी अमेरिकन बायको केली होती----दोघंही डाऽक्टर----दिवाकर मंदासह एकदा तिथं जाऊन आला---खूप झालं म्हणाला----

संकेतला वाटायचं बाबा आणी काका आता जेष्ठ नागरीक-----सुखानं राहातील पवईला-----नंतर बघू वाडी विकण्याचं----समीर संकेतच्या मदतीनं अमेरिकेला नोकरीसाठी जायचं म्हणत होता-----संगणकाचे क्लासीस आणि ब्यंकेच्या परिक्षांत तो मग्न होता-----त्याच्या महेशलाही अमेरिकेचा मोह होता-----शुभाला ते पसंत नव्हते---वाडी विकली की इथं काय कमी पडणार आहे? असं म्हणायची!

मंदा आणि मनोहरला मात्र वाडी कधी विकली जाईल असं झालं होतं----रिटायर लवकर होऊन पुण्याला स्थाईक व्हायचं होतं-----

अशातच पांच वर्षं सरली-----

दिवाकर ७४, माधव ७१!----

मंदा गेली देवाघरी एकाइकी क्यान्सरनं,----दिवाकरला सुनंसुनं वाटायचं---

शांताच कसंबसं सारं उरकत होती-----दिवाकर वारंवार स्वतःशीच म्हणत राहायचा, वाडी विकायची नाही----माधव काहींच बोलत नसे----संध्याकाळ झाली की तो सोड्याची बाटली उघडायचा----कधीकधी ते विसरायचा-----मग दिवाकर आठवणीनं ओरडायचा, मधू रे, बाटली कुठे आहे? जास्त चढू नये म्हणून शांतानं बाटलीत पाणी मिसळलेलं असायचं!-----तीही आता आजारी असे-----स्वैपाकाला बाई आली-----पण मटन मासळीची पूर्वीची चव फक्त आठवणीला उरली होती-----म्हावरं आता दारावर विकत घ्यावं लागायचं-----कोंबडी बर्फातली!

समीर सहकुटुंब अमेरिकेत स्थाईक झाला होता----जवळ उरली वृंदा-----कधीतरी रविवारी तिची फेरी व्हायची-----मनोहर अजून आग्रह करीत राही,--- वाडी विका, सारे आमच्याबरोबर राहायला या!-----

पण आता समीरही म्हणायला लागला होता, राहू दे बाबाना जुन्या घरी!

मात्र आता वाडी टुमदार उरली नव्हती, रेंगाळलेल्या काळात तिला अवकळा आली होती-----रंग डागडुजी काही होत नव्हती ----मनोहर ती कशाला करेल? तोही आता जेष्ठ नागरिकांत जमा होणार होता! दोन मुली लग्नाच्या झाल्या होत्या!

मोकाश्यांची तिसरी पिढी वाढत होती,-----चवथीच्या मार्गावर-----!

आठवणीचे झटके यायचे आता दिवाकराला!-----बिगरी पासून म्युऽट्रिकपर्यंतचे क्रिस्से, चेहरे---पलिकडे खाचरातला क्रिकेट ----सारं पुन्हा पुन्हा उलटमुलट आठवायचं-----श्यामराव मोकाशी ब-याचवेळा त्याचं कौतुक करायला येत----अन्डरहाऽन्ड टेनिस ते सीझन चेंडूपर्यंत प्रगती झाली, कारण श्यामरावानी दिवाला ---दोन ब्यटी, सहा स्टम्प, सहा बेल्स सह, ग्लोव्स् , प्यड्स, बाऽल्स,---- असा सेट बाऽम्बे जिमखान्यातून स्वस्त्यात विकत घेऊन बहाल केला होता----- वापरलेल्या नाऽन्जर ब्यटी, गो-या साहेबानी वापरलेले सिझन बाऽल्स आणि सारं सामान वाहायला किटब्यग!-----शेवटी खाचरांत आल्या!

पण श्यामरावानी इन्टरेस्ट घेतला----म्युनिसिपालिटीचा रोलर आणि रस्यावर पाणी मारायची गाडी आली! खाचर झालं क्रिकेट ग्राउंड! खड्डे खळगे सारे बुजले---खटा-यातून लाल माती आली,-----पीच तयार झाले---रोलरनं घट्ट बसली---दिवाकर क्यप्टन दिवा झाला-----आणि मोका क्रिकेट क्लब जन्माला आला-----तीन वर्षानी माधव यष्टीरक्षक झाला----म्यऽच असली की 'मोका सिक्सर ठोका' अशी आरोळी उठायची! श्यामराव म्हणायचे, हे खाचर पण विकत घ्यायला हवं होतं; बांधला असता इथं जिमखाना!-----

ते ससून डाऽक्सवर कामाला जात,---हाती पैसा खेळत होता, साहेबाची राहाणी पाहिलेली होती----घरी राबवलेली होती---

त्या खाचराच्या पल्याड दूरवर महारवाडी होती, पुढे ती आंबेडकरवाडी झाली-----तिथं दिवाचे दोस्त राहात असत-----पेटीट म्युनिसिपल शाळेतील बिगरी ते चौथीपर्यंत-----पुढे ते गहाळ झाले, काही आणखी 'चार बुकं' शिकली सरकारी हायस्कूलात-----पण अखेर लागले नोकरीला---- लोअरपरळला गिरण्यांत, ---राहायला दुसरी आंबेडकर वाडी शोधित गेले बापडे-----चांगले क्रिकेट खेळायचे ते----त्यानीच दिवाला नाव दिलं होतं--'मोक्या' नं २-----श्यामराव होते 'मोक्या' नं १!

वाडीच्या फाटकापुढं दिवाळीत श्यामराव फटाक्यांचा कोट लावीत-----वीस मिनटं चालायचा तो-----पोरांटोरांसह पवईकर जमायचे!
मोकाशी घराण्याचं कौतुक व्हायचं----

तो काळच वेगळा होता-----सामाजिक प्रतिष्ठेचा----पवईतल्या मोकावाडीचा!

नव्वदीनंतर श्यामरावांचं निधन झालं होतं-----आणि त्यांची खोलीही दिवाकराला मिळाली, कारण आई आधीच दिवंगत झाली होती---
सतत दिवाकरला सांगायचे---माझ्या पश्चात वाडी विकू नका-----जागा मोक्याची आहे!----मोक्याची म्हणजे माझी असं समीकरण दिवाकरनं
कधीच केलेलं होतं!-----वाडीची मालकी त्याच्या हाती येणार होती---पण श्यामरावांच्या विलमधे त्याला दिला फक्त जन्मभर तिथं
राहाण्याचा अधिकार? सारं वैभव नातवंडांच्या हाती?-----आतां मरेतो इथंच राहायचं असा त्यानं निर्धार केला-----मंदा गेली, तरीही त्यात
बदल झाला नाही! ---आता दिवाकर मोक्या नं ? होता!

माधवचं बालपणीचं विश्व होतं सिनेमांचं! रोज सकाळी भाजी आणि मच्छी आणण्यास तो सदा तयार असायचा कारण त्यातून त्याचे सिनेमाचे
पैसे श्यामरावांच्या नकळत सुटायचे--बटाटावडा, मिसळ, भजी, आईसफ्रूट! तेही!

नादिया, जाऊन कावस, बाबूराव भगवान पासून सुरवात झाली होती-----पांच आण्यातली फिल्मीदुनिया! मिसरूड फुटल्यावर रेहाना,
निगार सुलताना, नर्गिस, मिनाकुमारी अशा प्रगतीनं त्याच्या आवडत्या हिराडईस बदलू लागल्या-----अशोककुमार ते देवआनंद, दिलीपकुमार,
हिरोही बदलत गेले-----गाणी गुणगुणण्यातच त्याचा दिवस सुरू लागला-----पुढं लागलं इंग्रजी सिनेमांचं वेड!-----त्यामुळं अभ्यासाकडं
दुर्लक्ष!-----शेवटी श्यामराव वैतागले-----त्याला पवई लेकवर कारकुनी मिळवून दिली-----तिथं तो चिकटला रिटायर होईतो-----पैसे कमी,
पण चैन अंगवळणी पडली होती-----तीन पानी,-----रमी,-----पैसा पाडईट!--- मड मरोळीला समुद्रावर पोहायला जाणं, -----असा त्याचा
उपक्रम,---पण लफडी नव्हती! शांता त्याला समजून घेई-----

दिवाकर मात्र शिकला-----झेवियर काऽलेजात-----बीए होऊन रिझर्व व्यंकेत शिरला -----क्रिकेटच्या क्यप्टनशीप मुळे त्याच्यातील नेतृत्व
कर्ण्याचा स्वभाव त्याच्या उपयोगी पडला---लवकरच तो आऽफिसर झाला-----त्याच्या ओळखीनंच पुढं माधवाच्या मुलाना स्टेट व्यंकेत
नोक-या मिळाल्या!-----मंदांनं संसार सुरळीत केला---- भावजयीवर प्रेम केलं-----सा-यांचं सारं केलं!

म्हणूनच आता म्हातारपणी दिवाकरला कुणी दुखवत नव्हतं-----एकदा तो संकेतकडं अमेरिकेला जाऊनही आला होता----पण तिथं त्याला
कैदेत पडल्यागत वाटलं! कसाबसा तिथं महिना काढला----, पण परत आल्यावर मोकावाडीचं ऑगळ रूप त्याला खटकलं-----अमेरिकेच्या
दारादारात हिरवळ पसरली होती----घरं सुबक,-----सुंदर! मोकावाडी त्याच्यासारखीच जीर्ण झाली होती!

दिवाकरानं ऐंशी गांठली!-----विचारांचं रवंथ करीत तो स्वप्रगत पडून राहू लागला-----सोबतीला माधव होता हेच स्वतःचं भाग्य समजत---
पण आता त्याला माधवची चिंता लागली-----माझ्या पाठी त्याला कोण? तोही म्हातारा! शांताची प्रकृती बिघडली होती---आता वृंदाच
तेव्हाही जवळ उरली होती, माधव आणि शांताची काळजी घ्यायला---- संकेत समीर अमेरिकेत----काय करावं? मनोहरनं नवी आऽफर आणली
होती--- वर्षापूर्वी---? कोटी चाळीस लाख----प्लस तीन फ्ल्याट्स! पांच वर्षांनी दामदुप्पटभाव झाला होता! दिवाकरला बाबा आठवले---
म्हणाले होते विकू नका, जमिनीची माती सोन्याची होईल!----भाव वाढताहेत----मोकावाडी मोक्याच्या ठिकाणी होती!

दिवाकरचं सारं जीवन इथंच सरलं होतं---वाडीचं स्वामित्व हा मोकाशीच्या प्रतिष्ठेचा प्रश्न होता---जावई थोडाच मोकाशी होता?

८० नाऽट आऊट! सैच्युरी फार दूर नव्हती! मोक्याची,--- आणि वाडीचीही!---खेळपट्टीवर पार्टनरशीप चालू होती---त्याला रन् आऊट व्हायचं
नव्हतं!

त्याचा हा ऐंशीवा वाढदिवस साजरा करायला सारे पवईला जमले---संकेत, समीर, वृंदा सारी नातवंड-----दिवाकरला वाटलं आता सारे
आपल्याला छळतील-----म्हणतील विका आता मोका!

पण तसं काही झालं नाही-----संकेत, समीर मोकावाडीत राहायला उतरलेच नाहीत, उतरले पवईच्या गोल्फ क्लबवर-----तिथंच
दिवाकरला पार्टी दिली-----तिथं होतं हिरवं मैदान-----मनाला अमेरिकेत घेऊन जाणारं-----खेळत होते खिलाडू दूरवर-----
निसर्गाच्या पसरल्या विस्तारात!-----दिवाकरला मोका क्लबचं खाचर आठवलं-----! पाऊस सरला की पसरायची तेथेही हिरवी
मखमल---आपणही खेळायचो-----जिकायचो!-----पण आता माधव सोडून सारे दुरावले-----मोकावाडी तेव्हाही राहिली-----हरवलं
आपलं वैभव-----

त्या रात्री माधवला त्यानं संकेतनं दिलेली नवी वाटली उघडायला सांगितली-----माधवनं सोड्याची वाटली उघडली---पण दिवाकरनं
आयुष्यांत प्रथमतः स्ट्रेट घेतली-----छातीत सळसळली-----

रात्र सरली--- पण दिवाकरला पुन्हा जाग आली नाही---इनिंग संपली होती-- सारे जमलेलेच होते-----उत्तरक्रिया यथायोग्य पार पडली-----

लगेच नव्या आऽफर्स आल्या-----अडीच कोटीत मोकावाडीचं 'मोकाशी गार्डन्स' मध्ये परिवर्तन झालं!

